

PRIESKUM INDIKÁTOROV UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA CESTOVNÉHO RUCHU

Matúš Marciš

ABSTRACT

The aim of the article is to evaluate approaches to the indicators of sustainable tourism development and identify the most frequently used indicators. The article deals with and discuss the theoretical approaches to defining the indicators of sustainable tourism development. It presents views of 19 authors, who used the indicators of sustainable tourism development. The article identifies and compares indicators of tourism development, which are most commonly used in the evaluation of its impacts on sustainable development with an emphasis on economic, environmental and socio-cultural dimension.

KEY WORDS

Indicators of sustainable tourism development. Sustainable tourism.

JEL CLASSIFICATION

L83, R11.

ÚVOD

Rozvoj každého sektora (odvetvia) národnej ekonomiky by mal vychádzať z poznania jeho vplyvu na ekonomický, environmentálny a sociálny rozvoj územia, na ktorom sa realizujú s ním súvisiace aktivity. Udržateľný rozvoj cestovného ruchu má význam v tom, že jeho rozvoj závisí najmä od atraktivít spojených s prírodným prostredím, historickým a kultúrnym dedičstvom konkrétneho územia. Ak sú tieto zdroje znehodnotené alebo zničené, územie nie je atraktívne pre návštevníkov a rozvoj cestovného ruchu nebude úspešný (UNWTO, 1998, s. 7). Udržateľný rozvoj cestovného ruchu je aplikáciou koncepcie udržateľnosti v cestovnom ruchu so ekonomickými, environmentálnymi, sociálnymi a kultúrnymi dôsledkami, pričom koncepcia udržateľného rozvoja je oveľa staršia a zahrňuje všetky aspekty interakcie človeka s prostredím zeme (Hall, 2008). Udržateľný rozvoj cestovného ruchu vychádza z koncepcie udržateľného rozvoja, ide teda o aplikáciu princípov udržateľného rozvoja v sektore cestovného ruchu a ich rozpracovanie podľa osobitostí cestovného ruchu (Hronec et al., 2012, s. 317).

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Meranie a vyhodnocovanie rozvojových ukazovateľov je v súčasnosti samozrejmosťou vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti (v ekonomike, v demografii, zdravotníctve, životnom prostredí a i.). Pri posudzovaní udržateľného rozvoja cestovného ruchu sa najčastejšie používajú ukazovatele - indikátory. Indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu nadväzujú na základnú koncepciu udržateľnosti a jej nástroje. Najznámejším súborom indikátorov udržateľného rozvoja sú indikátory OSN. V Európskej únii sa indikátory udržateľného rozvoja používajú v súvislosti s vypracovaním Stratégie udržateľného rozvoja pre EÚ. Indikátory sa vyhodnocujú za určité časové obdobie, resp. sa vzťahujú ku konkrétnej priestorovej jednotke (krajina, región, obec) (Hronec et al. 2012, s. 339).

Meranie vplyvu cestovného ruchu na udržateľný rozvoj regiónov je možné kvantifikovať pomocou vybraných indikátorov (Závodná, 2015, s. 73), ktoré sa vzťahujú na konkrétnu oblasť rozvoja cestovného ruchu. Indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu zahŕňajú skupinu ukazovateľov, ktoré poskytujú informácie na pochopenie vzťahov medzi vplyvmi cestovného ruchu na kultúrne a prírodné zdroje od ktorých závisí cestovný ruch (UNWTO, 2004). Indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu sa používajú na multidimenzionálne hodnotenie udržateľnosti cieľových miest (Blancas et al., 2015, s. 39).

Návrhom vhodných indikátorov udržateľného rozvoja cestovného ruchu sa venovali viaceré inštitúcie. UNWTO (2004) definovala 13 oblastí skúmania rozvoja cestovného ruchu a ich indikátory, ktoré sú súčasťou hodnotenia udržateľného rozvoja cestovného ruchu, a to prínos pre miestnych obyvateľom, udržateľnosť kultúrnych zdrojov, spoluúčasť miestnych obyvateľov na rozvoji cestovného ruchu, spokojnosť návštevníkov, zdravie a bezpečnosť, ekonomické prínosy, ochrana prírodných zdrojov, riadenie obmedzených zdrojov, minimalizovanie negatívnych vplyvov cestovného ruchu, kontrola rozvoja cestovného ruchu, plánovanie v cieľovom mieste, tvorba produktov a udržateľnosť služieb cestovného ruchu. Európska komisia navrhla systém indikátorov cestovného ruchu (European Tourism Indicator System – ETIS), ktorý má pomôcť cieľovým miestam merať a monitorovať aktivity udržateľného rozvoja cestovného ruchu (Európska komisia, 2013). Je to spoločná metodika udržateľného riadenia cieľových miest v Európe. Systém je zameraný na štyri kategórie, manažment cieľového miesta, socio-kultúrne vplyvy, ekonomické vplyvy a environmentálne vplyvy. Systém indikátorov ETIS využíva viac ako 100 európskych cieľových miest.

Použitím indikátorov udržateľného cestovného ruchu sa zaoberali viacerí zahraniční i domáci autori ako Miller, Twining-Ward (2005); Choi, Sirakaya (2006); Blancas et al. (2010,

2011, 2015); Lozano-Oyola et al. (2012); Šimková, Rybová (2012); Torres-Delgado, Lopez-Palomeque (2014); Mearns (2015); Romão, Neuts (2017). Indikátory slúžia iba ako návrh skúmania vplyvu cestovného ruchu na udržateľný rozvoj. Metodika hodnotenia cestovného ruchu preto závisí od cieľov skúmania, typu cieľového miesta, dostupnosti štatistických údajov a podobne (Blancas et al., 2015, s. 40). Praktická aplikácia indikátorov musí byť prispôbená cieľovému miestu. Indikátory je možné aplikovať vo všetkých typoch cieľových miest cestovného ruchu a úrovniach plánovania rozvoja cestovného ruchu, či už ide o miestnu, regionálnu alebo národnú úroveň.

2 CIEĽ A METÓDY

Cieľom state je preskúmať prístupy k vymedzeniu indikátorov udržateľného rozvoja cestovného ruchu a identifikovať najčastejšie používané indikátory. Teoretické prístupy k vymedzeniu indikátorov vplyvu cestovného ruchu na udržateľný rozvoj preskúmame kvalitatívne štúdiom poznatkov domácich a zahraničných autorov. Identifikujeme a porovnáme indikátory rozvoja cestovného ruchu, ktoré sa najčastejšie používajú pri hodnotení vplyvov na udržateľný rozvoj s dôrazom na jeho ekonomické, environmentálne a socio-kultúrne prejavy.

3 VÝSLEDKY A DISKUSIA

Indikátory môžu zjednodušovať, objasňovať a sprostredkovať súhrnné informácie, pomáhať začleňovaniu ekonomických, prírodných a sociálnych vied do rozhodovania, merať a upresňovať pokrok smerom ku udržateľnému rozvoju. Použitím indikátorov udržateľného rozvoja cestovného ruchu sa zaoberali viacerí zahraniční i domáci autori, ktorí pri navrhovaní sústavy indikátorov vychádzali najmä z manuálu UNWTO - Indicators of sustainable development for tourism destinations: A Guidebook (2004). Prvotné prístupy sa zameriavali na prímorské strediská cestovného ruchu, ostrovy a vplyvy cestovného ruchu v chudobných, rozvojových krajinách.

Skúmané prístupy kategorizujú indikátory najmä do troch základných oblastí udržateľného rozvoja, t. j. ekonomická, environmentálna, socio-kultúrna, prípadne rozlišujú medzi sociálnou a kultúrnou kategóriou. Niektorí autori zaraďujú indikátory aj do ďalších oblastí (technologická, politická), resp. uplatňujú iné členenie indikátorov (napr. z hľadiska príčin, tlaku, stavu a odozvy). Ich obsah sa ale vo väčšine prípadov zhoduje so základným členením. Výber indikátorov a ich členenie závisí od toho, komu je odporúčaná sústava určená a kto by mal byť poverený zberom a interpretovaním indikátorov. Prehľad autorov a inštitúcií, skúmané

oblastí udržateľného rozvoja cestovného ruchu a počet navrhovaných indikátorov uvádza tabuľka 1.

Tabuľka 11 Prístupy k vymedzeniu indikátorov udržateľného rozvoja cestovného ruchu

Autor (Inštitúcia)	Rok	Skúmané oblasti (kategórie) udržateľného rozvoja cestovného ruchu	Počet indik.
UNWTO	1998	10 základných oblastí	10
McCool et al.	2001	Národná, regionálna, miestna úroveň	26
UNWTO	2004	13 oblastí udržateľného rozvoja cestovného ruchu	768
Choi, Sirakaya	2006	Ekonomická, environmentálna, sociálna, kultúrna, politická, technologická	125
Pulido, Sanchez	2009	Príčiny, Tlak, Stav, Odozva	14
Castellani, Sala	2010	Obyvateľstvo, bývanie, ekonomická environmentálna oblasť a cestovný ruch	20
Blancas et al.	2011	Ekonomická, environmentálna, socio-kultúrna	77
Lozano-Oyola et al.	2012	Ekonomická, environmentálna, socio-kultúrna	85
Šimková, Rybová	2012	Ekonomická, environmentálna, sociálna, kultúrna, politická, technologická	45
Európska komisia	2013	Ekonomická, environmentálna, socio-kultúrna, manažment cieľového miesta*	67
Margina, Partal	2013	Ekonomická, environmentálna, socio-kultúrna, politická	32
Tanguay et al.	2013	Prehľad najpoužívanejších indikátorov	27
Torres-Delgado et al.	2014	Ekonomická, environmentálna, socio-kultúrna	26
Blancas et al.	2015	Ekonomická, environmentálna, socio-kultúrna	89
Bulatović, Rajović	2015	Ekonomická, environmentálna, sociálna	34
Jurigová, Lencséssová	2015	Ekonomická, environmentálna, sociálna**	77
Mearns	2015	Ekonomická, environmentálna, sociálna, politická	34
Romão, Neuts	2017	Územný kapitál, zameranie rozvoja cestovného ruchu, výkony cestovného ruchu, udržateľný regionálny rozvoj	11
MŽP SR	Ročne	Trendy sektora relevantné k ŽP, interakcie sektora so ŽP, politické ekonomické a sociálne aspekty	12

Zdroj: Spracovanie podľa UNWTO (1998, 2004), McCool et al. (2001); Choi, Sirakaya (2006); Pulido, Sanchez (2009); Castellani, Sala (2010); Blancas et al. (2011, 2015); Lozano-Oyola et al. (2012), Šimková, Rybová (2012); Európska komisia (2013); Margina, Partal (2013); Tanguay et al. (2013); Torres-Delgado et al. (2014); Bulatović, Rajović (2015); Jurigová, Lencséssová (2015); Mearns (2015); Romão, Neuts (2017); Enviroportál (2018).

* Systém tvorí 27 základných a 40 voliteľných indikátorov.

** Autorky navrhli 44 indikátorov pre kultúrne a 33 pre horské cieľové miesta cestovného ruchu.

Preskúmaním prístupov autorov sme identifikovali najčastejšie aplikované indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu. Indikátory sme zoradili podľa početnosti autorov

(frekvencie ako ich uviedli autori), ktorí ich aplikovali pri skúmaní udržateľného rozvoja cestovného ruchu (tabuľka 2).

Tabuľka 2 Najčastejšie aplikované indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu

Indikátor	Početnosť
Počet prenocovaní hostí v ubytovacích zariadeniach regiónu	16
Podiel priamej zamestnanosti v cestovnom ruchu na celkovej zamestnanosti	16
Spotreba energií v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb	14
Spotreba vody v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb	13
Produkcia odpadov v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb	12
Miera spokojnosti návštevníkov s pomerom kvality a ceny v cestovnom ruchu	12
Priemerné výdavky hostí v ubytovacích zariadeniach	11
Podiel veľkoplošných chránených území na rozlohe regiónu	11
Priemerné využitie kapacity ubytovacích zariadení	10
Úroveň nezamestnanosti v regióne (napr. mimosezónne)	9
Miera spokojnosti rezidentov s rozvojom cestovného ruchu	9
Priemerný počet prenocovaní hostí	8
Počet hostí v ubytovacích zariadeniach v hlavnej sezóne / počet hostí mimo sezónne	8
Existencia rozvojového regionálneho plánu, ktorý obsahuje cestovný ruch	8
Počet hostí na 1000 rezidentov (Social-carrying capacity)	8
Počet zariadení cestovného ruchu s environmentálnou certifikáciou (napr. EMS, EMAS, Ecolabelling)	7
Podiel cestovného ruchu na regionálnom HDP	6
Podiel zariadení cestovného ruchu separujúcich jednotlivé druhy odpadu	6
Partnerstvá verejného a súkromného sektora (Existencia DMO)	6
Podiel atraktivít a zariadení cestovného ruchu prispôbolených pre zdravotne znevýhodnených	5
Počet lôžok na 1 000 rezidentov	4
Priemerná mzda v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb v porovnaní s priemernou mzdou	3
Kvalita vôd v prírodných kúpaliskách	3
Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu vo veľkoplošných chránených územiach regiónu	3
Náklady na ochranu životného prostredia v cestovnom ruchu	3

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2018.

Pri identifikovaní indikátorov sme zohľadnili ekvivalenty, resp. podobný účel použitia indikátora (napr. existencia rozvojového regionálneho plánu, ktorý obsahuje cestovný ruch a prístup samosprávy k plánovaniu rozvoja cestovného ruchu) a časové obdobie (napr. počet prenocovaní za rok a za mesiac), ktoré vyjadrujú obsahovo zhodné indikátory. Abstrahovali sme od indikátorov, ktoré autori použili pri skúmaní udržateľného rozvoja cestovného ruchu v prímorských cieľových miestach a indikátorov, ktoré bezprostredne nesúviseli s rozvojom cestovného ruchu (napr. počet lôžok v zdravotníckych zariadeniach, podiel rezidentov

s prístupom k pitnej vode), resp. indikátory, pri ktorých nie je možné určiť podiel cestovného ruchu (podiel návštevníkov cieľového miesta, ktorí využívajú na dopravu prostriedky menej zaťažujúce životné prostredie).

Najčastejšie používané indikátory sme roztriedili do troch kategórií udržateľného rozvoja. Prehľad ekonomických indikátorov udržateľného rozvoja cestovného ruchu zachytáva tabuľka 3.

Tabuľka 3 Najčastejšie aplikované ekonomické indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu

Indikátor	Početnosť
Počet prenocovaní hostí v ubytovacích zariadeniach v regióne	16
Podiel priamej zamestnanosti v cestovnom ruchu	16
Priemerné výdavky hostí v ubytovacích zariadeniach	11
Priemerné využitie kapacity ubytovacích zariadení	10
Úroveň nezamestnanosti v regióne (napr. mimo sezónne)	9
Priemerný počet prenocovaní hostí	8
Počet hostí v ubytovacích zariadení v hlavnej sezóne / počet hostí mimo sezónne	8
Existencia rozvojového regionálneho plánu, ktorý obsahuje cestovný ruch	8
Podiel cestovného ruchu na regionálnom HDP	6
Priemerná mzda v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb v porovnaní s priemernou mzdou	3

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2018.

Medzi najčastejšie aplikované ekonomické indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu patrí počet prenocovaní hostí (za rok, resp. za mesiac), podiel priamej zamestnanosti v cestovnom ruchu na celkovej zamestnanosti v regióne, výdavky hostí (priemerné, celkové) a priemerné využitie lôžok v ubytovacích zariadeniach (za rok alebo mesiac). Pri skúmaní udržateľného rozvoja cestovného ruchu autori uviedli aj možné prínosy k regionálnej (miestnej) ekonomike a sezónnosť uspokojeného dopytu.

Z environmentálneho hľadiska je najčastejšie uvedeným indikátorom spotreba vody, spotreba energií a produkcia odpadov v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb. Pri hodnotení udržateľného rozvoja cestovného ruchu autori skúmali aj podiel chránených území na rozlohe cieľového miesta, počet zariadení cestovného ruchu s environmentálnou certifikáciou a podiel zariadení separujúcich odpad (tabuľka 4)

Tabuľka 4 Najčastejšie aplikované environmentálne indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu

Indikátor	Početnosť
Spotreba vody v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb	13
Spotreba energií v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb	14
Produkcia odpadov v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb	12
Podiel veľkoplošných chránených území na rozlohe regiónu	11
Počet zariadení cestovného ruchu s environmentálnou certifikáciou (napr. EMS, EMAS, Ecolabelling)	7
Podiel zariadení cestovného ruchu separujúcich jednotlivé druhy odpadu	6
Kvalita vôd v prírodných kúpaliskách	3
Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu vo veľkoplošných chránených územiach regiónu	3
Náklady na ochranu životného prostredia v cestovnom ruchu	3

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2018.

Najčastejšie aplikované socio-kultúrne indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu zahŕňujú spokojnosť návštevníkov a spokojnosť rezidentov, existencia partnerstiev verejného a súkromného sektora a podiel atraktivít a zariadení cestovného ruchu prispôbených pre zdravotne znevýhodnených návštevníkov (tabuľka 5).

Tabuľka 5 Najčastejšie aplikované socio-kultúrne indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu

Indikátor	Početnosť
Miera spokojnosti návštevníkov s pomerom kvality a ceny v cestovnom ruchu	12
Miera spokojnosti rezidentov s rozvojom cestovného ruchu	9
Počet hostí na 1 000 rezidentov (Social-carrying capacity)	8
Partnerstvá verejného a súkromného sektora (Existencia DMO)	6
Podiel atraktivít a zariadení cestovného ruchu prispôbených pre zdravotne znevýhodnených návštevníkov	5
Počet lôžok na 1 000 rezidentov	4

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2018.

ZÁVER

Cieľom state bolo preskúmať prístupy k vymedzeniu indikátorov udržateľného rozvoja cestovného ruchu a identifikovať najčastejšie používané indikátory. Kvalitatívnym prieskumom sme identifikovali a zhodnotili prístupy zahraničných a domácich autorov k definovaniu indikátorov udržateľného rozvoja cestovného ruchu. Preskúmali sme prístupy 19 autorov a inštitúcií, pri ktorých sme sa zamerali na skúmané oblasti udržateľného rozvoja cestovného ruchu, počet navrhovaných indikátorov, metódy ich spracovania a interpretovania.

Skúmané prístupy kategorizujú indikátory najmä do troch základných oblastí udržateľného rozvoja, t. j. do ekonomickej, environmentálnej a socio-kultúrnej. Preskúmaním prístupov autorov sme identifikovali 25 najčastejšie aplikovaných indikátorov udržateľného rozvoja cestovného ruchu. Indikátory sme zoradili podľa frekvencie početnosti autorov, ktorí ich použili. Vybrané indikátory sme roztriedili do troch základných oblastí udržateľného rozvoja.

Medzi najčastejšie aplikované ekonomické indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu patrí počet prenocovaní hostí v ubytovacích zariadeniach, podiel priamej zamestnanosti v cestovnom ruchu na celkovej zamestnanosti v regióne a priemerné výdavky hostí v ubytovacích zariadeniach. Z environmentálneho hľadiska je najčastejšie uvedeným indikátorom spotreba vody, spotreba energií a produkcia odpadov v odvetviach ubytovacích a stravovacích služieb. Najčastejšie aplikované socio-kultúrne indikátory udržateľného rozvoja cestovného ruchu zahrňujú spokojnosť návštevníkov s kvalitou služieb cestovného ruchu a spokojnosť rezidentov s rozvojom cestového ruchu.

V prípade praktickej aplikácie vybraných indikátorov je potrebné porovnať teoretické prístupy s názormi odborníkov z praxe pre zvýšenie objektívnosti sústavy indikátorov. Počet, obsah, a štruktúra vybraných indikátorov sa tak môže zmeniť v závislosti od ich významu pre udržateľný rozvoj cestovného ruchu a dostupnosti údajov.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BLANCAS, F. J. et al. 2010. Goal programming synthetic indicators: an application for sustainable tourism in Andalusia coastal counties. In *Ecological Economics*, roč. 69, 2010, č. 11. ISSN 0921-8009, s. 2158-2172.

BLANCAS, F. J. et al. 2011. How to use sustainability indicators for tourism planning: The case of rural tourism in Andalusia (Spain). In *Science of the Total Environment*, roč. 412 - 413, 2011, ISSN 0048-9697, s. 28 - 45

BLANCAS, F. J. et al. 2015. A European Sustainable Tourism Labels proposal using a composite indicator. In *Environmental Impact Assessment Review*, roč. 54, 2015, č. 1. ISSN 0195-9255, s. 39 – 54.

BULATOVIĆ, J., RAJOVIĆ. G. 2015. Applying Sustainable Tourism Indicators to Community-Based Ecotourism Tourist village Eco-katun Štavna. In *European Journal of Economic Studies*, roč. 16, 2015, č. 2. ISSN 2305-9669, s. 309 – 330.

CASTELLANI, V., SALA. S. 2010. Sustainable performance index for tourism policy development. In *Tourism Management*, roč. 31, 2010, č. 6, ISSN 0261-5177, 871–880.

ENVIROPORTÁL. *Sektorové indikátory*. [online]. [cit. 2017-12-12]. <http://enviroportal.sk/indicator/123?langversion=sk>>

EURÓPSKA KOMISIA. 2013. European Tourism Indicators System. [online]. [cit. 2017-27-10]. Dostupné na internete : <<http://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/sustainable/indicators/>>

HALL, C. M. 2008. *Tourism Planning, Policies, Processes and Relationships*. 2. vyd. Londýn : Pearson Prentice Hall, 2008. 320 s. ISBN 978-0-13-204652-7.

HRONEC, O. et al. 2012. *Udržateľný rozvoj*. Skalica : Stredoeurópska vysoká škola v Skalici, 2012. 405 s. ISBN 979-80-89391-31-8.

CHOI, H. C., SIRAKAYA, E. 2006. Sustainability indicators for managing community tourism. In *Tourism Management*, roč. 27, 2006, č. 6. ISSN 0261 – 5177, s. 1274 – 1289.

JURIGOVÁ, Z., LENCSESOVÁ, Z. 2015. Monitoring System of Sustainable Development in Cultural and Mountain Tourism Destinations. In *Journal of Competitiveness*, roč. 7, 2015, č. 1. ISSN 1804-171X, s. 35 – 52.

LOZANO-OYOLA, M. et al. 2012. Sustainable tourism indicators as planning tools in cultural destinations. In *Ecological Indicators*, roč. 18, 2012, ISSN 1470 – 160X, s. 659 – 675.

MARGINA, O. PARTAL, C. M. 2013. Quantification of Tourism' Sustainable Development. In *Metalurgia International*, roč. 18, 2013, č. 7. ISSN 1582-2214, s. 87 – 89.

MCCOOL, S. F. et al. 2001. What should tourism sustain? The disconnect with industry perceptions of useful indicators. In *Journal of Travel Research*, roč. 40, 2001, č. 2. ISSN 1552-6763, 124 – 131.

MEARNS, K. 2015. Applying Sustainable Tourism Indicators to Community-Based Ecotourism Ventures in Southern Africa. In *Athens Journal of Tourism*, roč. 2, 2015, č. 3. ISSN 2241-8148, s. 179 – 194.

MILLER, G., TWINING-WARD, L. *Monitoring for a Sustainable Tourism Transition – The Challenge of Developing and Using Indicators*. Wallingford : CABI Publishing, 2005, 324 s. ISBN 0-85199-051-7.

PULIDO, I. J. F., SANCHEZ, M. R. 2009. Measuring Tourism Sustainability: Proposal for a Composite Index. In *Tourism Economics*, roč. 15, 2009, č. 2. ISSN 1354-8166, s. 277 – 296.

ROMÃO, J., NEUTS, B. 2017. Territorial capital, smart tourism specialization and sustainable regional development: Experiences from Europe. In *Habitat International*, roč. 68, 2017, ISSN 0197-3975, s. 64 – 74.

ŠIMKOVÁ, E., RYBOVÁ, M. 2012. Sustainable Tourism Indicators for Regional Development. In *Advances in Environmental Science and Sustainability*. Sliema : WSEAS Press, 2012. ISBN 978-1-61804-120-3, s. 108 – 114.

TANGUAY, G. A. et al. 2013. Sustainable tourism indicators: selection criteria for policy implementation and scientific recognition. In *Journal of Sustainable Tourism*, roč. 21, 2013, č. 6. ISSN 1747-7646, s. 862 – 879.

TORRES-DELGADO, A., LOPEZ-PALOMEQUE, F. 2014. Measuring sustainable tourism at the municipal level. In *Annals of Tourism Research*, roč. 49, 2014, ISSN 0160-7383, s. 122 – 137.

UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION. 1998. Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism. Madrid : World Tourism Organization, 1998. 194 s. ISBN 978-92-844-0280-9.

UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION. 2004. Indicators of sustainable development for tourism destinations: A Guidebook. Madrid : World Tourism Organization, 2004. 516 s. ISBN 92-844-0726-5.

ZÁVODNÁ, L. S. 2015. Udržitelný cestovní ruch: principy, certifikace a měření, Olomouc : Univerzita Palackého, 2015. 107 s. ISBN 978-80-244-4576-2.

KONTAKT

Ing. Matúš Marciš

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Ekonomická fakulta

Tajovského 10, 975 90 Banská Bystrica, Slovensko

matus.marcis@umb.sk